

GULLTRANSPORTEN / MANNEN BAK KAMERA

Da Norges Bank skulle dokumentere gulltransporten, måtte vi søke utenom våre egne kilder for å finne fotografier. Vi visste at det fantes en samling, fotografert av ambassadør Thore Boye¹. I april 1940 var Thore Boye 28 år og ung jurist ansatt i Utenriksdepartementet. Han har skrevet en beretning om sin egen deltakelse i begivenhetene under krigen². Den illustrerer unge nordmenns vågemot og innsatsvilje den dramatiske våren 1940. Vi gjengir her utdrag av hans nedtegnelser. Av plasshensyn er det gjort forkortinger og sammendrag, men forfatterens egen språkdrakt er forsøkt beholdt. Framstillingen er godkjent av familien.

Utbombede ruiner i Molde 30. april 1940 etter at noe av gullasten var sendt fra byen dagen før.

Nordover med gullet.

Gullskøyta Stølvåg fotografert ved Kvalvåg på Frei 1. mai 1940.

Fra venstre:
Einar Gerhardsen,
Nordahl Grieg,
Kristian Gleditsch og
Christian Mohr

Thore Boye

Foto: Thore Boye

Thore Boye's beretning om dagene fra 9. april til 7. juni 1940

Jeg ble i Oslo i to dager etter at tyskerne kom. Ut av Oslo, på ski gjennom Nordmarka til Hønefoss, Gjøvik og Lillehammer. Kringkastingen i norsk-kontrollert område bad tjenestemenn fra departementene ta kontakt med sine respektive departementer. Ble enig med andre UD-funksjonærer om å reise til Stockholm og melde oss til tjeneste ved Legasjonen der. Planen var å reise via Hamar og Elverum, men tyskerne hadde da okkupert Hamar og vi dro nordover. Vårt tog stoppet på Otta, og stigende på plattformen så vi utenriksminister Halvdan Koht utenfor Grand Hotell. Gikk av toget og meldte oss til tjeneste. Dette var 21. april.

Utenriksdepartementets stab flyttet om ettermiddagen til Stuguflåten i Lesja. Den 22. april ble det holdt statsråd på Stuguflåten. Her ble det vedtatt 7 provisoriske anordninger og 4 kongelige resolusjoner. Jeg nevner noen av dem:

- Provisorisk anordning om pengevesenet, Norges Bank m.v. under den nuværende krigssituasjon
- Kongelig res. om deponering av gullbeholdningen
- Provisorisk anordning om Norges skibsfart under krig

¹ Thore Boye (1912-1999) var tilknyttet Utenriksdepartementet det meste av sitt yrkesaktive liv. I London tjenestegjorde han først i Utenriksdepartementet, fra 1942 i Forsvarsdepartementet som forsvarsminister Oscar Torps nærmeste embetsmann.

² Med Utenriksdepartementet på feltfot april-mai 1940, streiflys og minner. Utrykt manuskript, UD's arkiv.

Etter statsråd kom Koht bort til meg og spurte om jeg var godt kjent i Norge. Han spurte om jeg kunne påta meg å bringe to viktige dokumenter frem til Stockholm. Det ene var en protestnote til den svenske regjering angående den lite velvillige holdning som den svenske regjering inntok overfor Norge. Det andre dokumentet var teksten til den provisoriske anordning om rekvirering av den norske handelsflåte og om opprettelse av Nortraship i London.

Jeg svarte at jeg nok skulle klare å bringe disse dokumentene fram til Stockholm, men hvor skulle jeg melde meg tilbake? Det var vel ikke sannsynlig at utenriksminister Koht ville være å treffe på Stuguflåten Fjellstue i Romsdal når jeg kom tilbake om en ukes tid.

Nei, sa Koht, da er jeg vel ikke her. ”Men har De funnet meg en gang, så finner De meg vel en gang til. Det blir vel helst Trondheim.” Sa Koht.

Jeg dro av gårde, bevæbnet med en kurerlegitimasjon som var underskrevet av utenriksminister og forsvarsminister og militære myndigheter. I bil fra Stuguflåten opp Romsdalen til Dombås og Hjerkinng og derfra over til Alvdal i Nord-Østerdal der sjåfør og kurer overnattet. Dagen etter fortsatte vi til Røros og videre mot svenske-grensen. Men ved øst-enden av Aursundsjøen sluttet veien. Så jeg sendte bilen tilbake og tok skiene fatt. Det var mye sne og godt føre, så det gikk fint. Ut på ettermiddagen gikk jeg over grensen. Sent på kvelden kom jeg til en jernbanestasjon hvor jeg tok nattoget til Stockholm. Om morgenen den 24. april stillet jeg i den norske legasjon og overleverte kurerposten. Jeg sa på Legasjonen at jeg skulle tilbake til Utenriksdepartementet og kunne ta med kurerpost.

Fredag 26de april forlot jeg Stockholm i bil sammen med en militærkurer som skulle til Hærens Overkommando. På veien fikk vi beskjed om at tyskerne hadde tatt Røros. Videre at tyskerne satt trygt i Trondheim, så der ville jeg ikke treffe utenriksminister Koht. Dermed var det ikke annet å gjøre enn å sette på seg skiene og gå inn i Norge i sin almindelighet, uten å vite hvor man skulle hen.

Det ble en lang dag. Vi fulgte en skogsvei, og best som det var, hørte vi en bjelle og en slede som kom i motsatt retning. Det var en bonde som satt og kjørte, men jeg kjente hans passasjer godt. Det var sekretær August Fleischer fra Utenriksdepartementet. Han kom som kurer og skulle til Stockholm, og veien over Røros var stengt også for ham. Jeg spurte hvor regjeringen var, og fikk til svar at den var i Molde da Fleischer drog derfra. Dermed ønsket vi hverandre god tur.

Vår plan var å dreie vestover i Støren, og ta oss opp til Oppdal på Dovre og derfra ned Sunndalen og over til Molde. I nærheten av Sunndalsøra punkterte bilen. I nærheten av der hvor sjåføren skiftet hjul var det en stor tømmerstabel, og der satte jeg meg ned. Flere timer senere våknet jeg. Bilen var kjørt med min venn militærkureren, de hadde trodd at jeg var gått i forveien. Og på biltaket sto mine ski, jeg så dem aldri igjen. Jeg fikk tak i en bil, og ved 10-tiden om kvelden kjørte jeg inn i Molde.

Molde stod i lys lue, hele byen brente. Sjåføren kjørte som en djevel gjennom det som tidligere hadde vært gater men som nu var fulle av murbrokker og brennende trestykker samt glass fra alle vinduene i de omliggende hus. Og der nede på kaia, der lå krysseren Glasgow. Alt omkring stod i

brann, men besetningen på krysseren stod og sprøytet vann ut over trebryggen slik at innlastingen av et eller annet kunne fortsette.

Jeg ravet om bord og spurte etter utenriksminister Koht. Han kom. Han var rørt over at jeg kom, han hadde tid til å snakke med meg og han rystet min hånd vel og lenge og takket meg for at jeg var tilbake, og spurte hvordan det hadde vært mulig. Jeg svarte at det kanskje var lengre enn jeg hadde trodd, men jeg hadde fått med meg kurerpost, og når trettheten holdt på å ta overhånd holdt den tanken meg gående at jeg hadde med meg gode nyheter som måtte frem.

”Gode nyheter”, sa Koht bittert, ”det finnes ikke gode nyheter. Engelskmennene har gitt opp tanken på å gjenerobre Trondheim og forlater Sør-Norge.”

Til slutt sa Koht: ”Det var godt at De kom Boye. Men det er ikke plass om bord, så De får gå inn i byen og få Dem litt kveldsmat. Og så får De komme etter nordover.” Det var litt av et sjokk. Jeg syntes at jeg hadde gjort det godt, og Molde brente livlig slik at det ikke var kveldsmat å finne i mils omkrets. Det sa jeg jo ikke til Koht, men jeg spurte hvor jeg skulle finne ham igjen. ”De får reise nordover”, svarte Koht, ”har De funnet meg to ganger finner De meg nok en tredje gang også.”

Dagen etter, 30te april, benyttet jeg til å orientere meg i tilværelsen og til å finne ut hvordan jeg skulle komme videre. Sammen med andre statstjenestemenn som vill nordover snuste vi opp at det var noen fiskerskøyter som lå i Gjemnes et stykke utenfor Molde som skulle den veien. I Gjemnes lå det ganske riktig 5 fiskerskøyter, og passasjerene var begynt å komme. Det var Oslo bys ordfører som den gang het Einar Gerhardsen, det var ingeniør Kristian Gleditsch fra Geografisk Oppmåling, det var Fredrik Haslund som var sekretær for Arbeiderpartiets Stortingsgruppe og mange andre.

Noen timer tidligere hadde vi sett, da vi satte våre ryggsekker ned i lasterommet, at der lå det en del små kasser av tre. Menig Nordahl Grieg kunne fortelle at han og de andre soldatene hadde i oppdrag å bringe Norges gull i sikkerhet. Kvelden i forveien hadde gullet vært under innlasting i krysseren ”Glasgow” – det var den innlastingen som foregikk da jeg kom ravende om bord. Omtrent halvparten av Norges Banks gull lå igjen på kaia da ”Glasgow” forlot et brennende Molde, med Konge, Kronprins og regjering om bord. Nu var dette gullet fordelt på de 5 fiskerskøyter.

I begynnelsen gikk vi bare om nettene og lå stille i en eller annen vik om dagen. Vi hadde fiskegarn, fiskekasser og annet utstyr liggende på dekk og forsøkte å se harmløse ut. Det var noen tyske fly som vi vinket til, for tyskerne er jo seriøse og ordentlige mennesker som ikke kunne tenke seg at det var på denne måten at Norges gullbeholdning ble transportert. Vi hadde en fin tur nordover, og ankom Tromsø 8. mai.

(I Tromsø sluttet Boye seg til den lille gruppen embedsmenn og tjenestemenn som hadde greid å komme seg nordover. I noen få hektiske uker var Tromsø det frie Norges hovedstad.)

Men om ettermiddagen den 6te juni fikk jeg et vink om at nu var det slutt. Krysseren ”Devonshire” var kommet til Tromsø. Om ettermiddagen følgende dag, den 7de juni, ville

Kongen, Kronprinsen og regjeringen gå om bord og seile til Storbritannia. Tjenestmennene i administrasjonen ville ikke bli sendt hjem til Oslo og heller ikke beordret til å bli med til England, vi ville bli stillet fritt med beskjed om at det var plass om bord.

Hva var det riktige å gjøre? Det var ingen rettledning å få og ingen å spørre til råds.

Ved 4-tiden om ettermiddagen dagen etter, den 7de juni, møttes vi på kullkaia i Tromsø, Der lå krysseren "Devonshire". Kongen gikk om bord, og Kronprinsen. Der var statsminister Nygaardsvold og de andre statsrådene, samt Stortingspresident Hambro. Norges Bank gikk om bord med Arnold Ræstad i spissen. Av departementenes tjenestemenn fra Oslo var det 8 mann som tok skrittet ut i det store ukjente og fulgte med. Det var en tung beslutning, og i mange måneder etterpå spurte vi oss selv om vi hadde gjort rett.